

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

ВАРЕНКО ТЕТЯНА КОСТЯНТИНІВНА

УДК 378.011.3-051:316.647.5

**ВИХОВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ НА ОСНОВІ АКСІОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Харків – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент
Ткачова Наталія Олександрівна,
Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна,
професор кафедри педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Смирнова Тетяна Анатоліївна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
завідувач кафедри теорії та методики
мистецької освіти та вокально-хорової
підготовки вчителя;

кандидат педагогічних наук
Андрєєв Микола Васильович,
Харківська гуманітарно-педагогічна
академія, декан факультету
іноземної філології.

Захист відбудеться «16» грудня 2011 року о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.053.06 у Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди за адресою: вул. Артема, 29, ауд. 216, м. Харків, 61002.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди за адресою: вул. Блюхера, 2, ауд. 214-В, м. Харків, 61168.

Автореферат розісланий «15» листопада 2011 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Попова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Початок ХХІ століття характеризується кардинальними демократичними змінами в українському суспільстві, що зумовили активне реформування системи шкільної освіти на засадах гуманістичних цінностей. Тому цілком закономірно, що одним із основних методологічних підходів для розбудови нової освітньої політики є аксіологічний підхід, який сприяє ствердженню пріоритету цінності людини та суспільства.

У таких умовах особливого значення набуває створення в педагогічному процесі школи оптимальних умов для формування кожного учня як унікальної особистості, яка здатна до повноцінної самореалізації в різних сферах життєдіяльності та прагне розбудовувати конструктивну взаємодію з іншими людьми на основі взаємоповаги й толерантності. Однак формування такої особистості є складним процесом, результативність якого значною мірою залежить від ціннісних установок та особистісних якостей самого педагога. Одне з чільних місць у цій системі якостей вчителя займає педагогічна толерантність, яка водночас є й важливою моральною рисою особистості, і основою для розбудови ефективного спілкування з іншими учасниками навчально-виховного процесу в школі, і засобом попередження та за необхідності подолання конфліктних ситуацій.

Однак результати проведеного пілотажного дослідження (у ньому взяли участь 87 учителів і 179 студентів педагогічних ВНЗ) засвідчили, що близько 30 % опитаних виявляють авторитарність у спілкуванні й конфліктність у ділових відносинах, що пояснюється насамперед недостатньою сформованістю в них толерантного мислення, гнучкості в поведінці, уміння вести діалог на основі врахування позиції співрозмовника. Отримані дані доводять необхідність проведення у вищих педагогічних навчальних закладах більш кропіткої роботи з майбутніми вчителями в напрямі виховання в них педагогічної толерантності.

Ураховуючи актуальну необхідність підвищення прояву педагогами толерантності, науковці присвячують свої дослідження вивченню різних аспектів цієї проблеми. Так, на основі аналізу наукової літератури встановлено, що філософське трактування толерантності як визнання індивідом права на існування в іншого суб'єкта відмінних від його власних переконань, точок зору, смаків представлено у працях Г. Валітової, В. Глебкіна, В. Лекторського, М. Хом'якова, О. Хеффе та інших авторів. Загальнопсихологічні питання формування толерантності в таких аспектах, як розвиток в особистості прагнення виділити та зрозуміти відмінності між людьми, терпимості до різних поглядів, неупередженості в оцінюванні людей та подій, обґрунтовано в наукових доробках Г. Балла, О. Леонтєва, Є. Макарова, А. Маслоу, К. Роджерса, Г. Солдатової та інших. Сенс толерантності як інтегративної якості особистості розкрито в роботах класиків педагогіки Я. А. Коменського, Дж. Локка, Й. Песталоцці,

К. Ушинського, В. Сухомлинського, а також у публікаціях таких сучасних науковців, як Ш. Амонашвілі, М. Бархота, Т. Безюлева, Т. Білоус, Є. Бондаревська, С. Бондирева, О. Грива, В. Гриньова, В. Кан-Калик, Д. Колесов, В. Сластьонін, Т. Смирнова, П. Степанов та інші. У дисертаційних роботах досліджено проблеми формування толерантності вчителя загальноосвітньої школи (М. Андрєєв) і майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки (Ю. Тодорцева). Проте проблема виховання педагогічної толерантності майбутніх учителів на основі аксіологічного підходу не була предметом спеціального дослідження.

Актуальність вивчення окресленої проблеми посилюється наявністю таких *суперечностей*: між наявністю соціального замовлення до освітніх закладів на підготовку учителів, які прагнуть працювати в дусі толерантності, і недостатньою спрямованістю навчально-виховного процесу на виховання толерантності у студентів педагогічних ВНЗ; між необхідністю освітньої практики в науково-методичному та змістовому забезпеченні виховання педагогічної толерантності майбутнього вчителя й недостатньою розробленістю такого забезпечення в педагогічній теорії та практиці, зокрема на основі аксіологічного підходу.

Актуальність, недостатня обґрунтованість теоретичних і практичних аспектів подолання проблеми, необхідність усунення зазначених суперечностей зумовили доцільність вибору теми дослідження: **«Виховання педагогічної толерантності майбутніх учителів на основі аксіологічного підходу»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження виконане згідно з темою науково-дослідної роботи кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди: «Підвищення ефективності навчально-виховного процесу в середніх загальноосвітніх та вищих педагогічних закладах» (РК № 1 – 20019U004104).

Тему дисертації затверджено вченою радою професорів Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 1 від 6.03.2009) і узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології України (протокол № 3 від 28.04.2009).

Мета дослідження – виявити вплив науково розробленої технології виховання педагогічної толерантності майбутніх учителів на основі аксіологічного підходу на зміни в її сформованості.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. З'ясувати суть понять «толерантність» і «педагогічна толерантність» на основі аналізу наукової літератури.
2. Обґрунтувати педагогічні цінності як теоретичну основу виховання педагогічної толерантності майбутніх учителів, її структурні компоненти, способи забезпечення гуманістичної смислово-ціннісної орієнтації педагогічного процесу.

3. Теоретично обґрунтувати технологію виховання педагогічної толерантності у студентів на основі аксіологічного підходу й експериментально перевірити її ефективність.

4. Уточнити критерії й показники вихованості педагогічної толерантності у студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Об'єкт дослідження – навчально-виховний процес у вищих педагогічних навчальних закладах.

Предмет дослідження – технологія виховання педагогічної толерантності майбутніх учителів на основі аксіологічного підходу.

У дослідженні було зроблено **припущення**, що ефективність виховання педагогічної толерантності майбутніх учителів на основі аксіологічного підходу забезпечується науково обґрунтованою технологією, яка включає такі компоненти: 1) *мотиваційно-ціннісний*, спрямований на забезпечення усвідомлення студентами самоцінності кожної особистості та її права на прояв своєї індивідуальності, формування в них мотивації до розвитку шанобливого ставлення до чужих ідей, поглядів, побудови стосунків з іншими учасниками навчально-виховної взаємодії на засадах поваги й емпатії, формулювання її цілей на основі аксіологічних положень, включення педагогічної толерантності як важливої гуманістичної цінності до системи індивідуальних професійних цінностей майбутніх учителів; 2) *змістово-процесуальний*, що передбачає оволодіння студентами знаннями про суть педагогічної толерантності, її роль та особливості прояву в педагогічному процесі, механізми розбудови відносин з іншими людьми на основі гуманістичних цінностей; уміннями, необхідними для прояву педагогічної толерантності (рефлексивними, емоційно-вольовими, перцептивно-комунікативними, асертивно-організаційними); 3) *особистісно-поведінковий*, який забезпечує накопичення студентами особистісного досвіду толерантної поведінки на основі гуманістичних цінностей, закріплення таких особистісних якостей, як щирість, доброзичливість, тактовність, емпатія тощо.

Для розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс таких **методів дослідження**:

- *теоретичних*: аналіз, порівняння, узагальнення з метою вивчення психолого-педагогічної літератури й визначення концептуальних засад дослідження, уточнення сутності та змісту виховання педагогічної толерантності студентів вищих педагогічних навчальних закладів;

- *емпіричних*: анкетування, інтерв'ю, бесіда, спостереження, метод експертних оцінок, самооцінювання, тестування з метою вивчення стану вихованості толерантності в майбутніх учителів; педагогічний експеримент з метою перевірки висунутої гіпотези;

- *статистичних*: математичної статистики для кількісного та якісного аналізу отриманих даних.

Наукова новизна та теоретична значущість дослідження полягають у тому, що:

- *уперше* теоретично обґрунтовано структурні складники педагогічної толерантності (цілі-цінності, знання-цінності, уміння-цінності, відносини-цінності, якості-цінності) та способи забезпечення гуманістичної смислово-ціннісної орієнтації педагогічного процесу (діалогічність взаємодії, відмова педагога від категоричних оцінок людей і їх окремих характеристик тощо), обґрунтовано й експериментально перевірено технологію виховання педагогічної толерантності майбутніх учителів на основі аксіологічного підходу, яка включає такі компоненти: 1) *мотиваційно-ціннісний*, спрямований на забезпечення усвідомлення студентами самоцінності кожної особистості та її права на прояв своєї індивідуальності, формування в них мотивації до розвитку шанобливого ставлення до чужих ідей, поглядів, побудови стосунків з іншими учасниками навчально-виховної взаємодії на засадах поваги й емпатії, формулювання її цілей на основі аксіологічних положень, включення педагогічної толерантності як важливої гуманістичної цінності до системи індивідуальних професійних цінностей майбутніх учителів; 2) *змістово-процесуальний*, що передбачає оволодіння студентами знаннями про суть педагогічної толерантності, її роль та особливості прояву в педагогічному процесі, механізми розбудови відносин з іншими людьми на основі гуманістичних цінностей; уміннями, необхідними для прояву педагогічної толерантності (рефлексивними, емоційно-вольовими, перцептивно-комунікативними, асертивно-організаційними); 3) *особистісно-поведінковий*, який забезпечує накопичення студентами особистісного досвіду толерантної поведінки на основі гуманістичних цінностей, закріплення таких особистісних якостей, як щирість, доброзичливість, тактовність, емпатія тощо;

- *уточнено й конкретизовано* суть педагогічної толерантності як професійно значущої інтегративної якості вчителя, що забезпечує його здатність установлювати діалогічні відносини з усіма учасниками педагогічної взаємодії (учнями, їхніми батьками, учителями, адміністрацією школи) на основі прояву поваги до їхніх думок, цінностей та інших особистісних відмінностей; критерії (характер прояву вмінь студента формулювати цілі-цінності на основі гуманістичних аксіологічних положень; характер прояву знань-цінностей як основи толерантної поведінки; рівень сформованості вмінь-цінностей, що забезпечують прояв педагогічної толерантності; характер прояву майбутніми вчителями необхідних для толерантної поведінки особистісних якостей-цінностей) та відповідні показники вихованості педагогічної толерантності у студентів вищих педагогічних навчальних закладів;

- *подальшого розвитку* набули ідея аксіологічного підходу як теоретичної основи виховання педагогічної толерантності майбутніх учителів, форми й методи її формування у студентів.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що науково обґрунтована й експериментально перевірена технологія виховання педагогічної толерантності майбутніх учителів пройшла

експериментальну перевірку та може бути впроваджена в навчально-виховний процес вищих педагогічних навчальних закладів.

Основні результати дослідження *впроваджено* в педагогічний процес історичного факультету (довідка про впровадження № 01-386 від 14.06.2011), українського мовно-літературного факультету імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка (довідка про впровадження № 03-383 від 15.06.2011) Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди та факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (довідка про впровадження № 241-01/03 від 08.06.2011).

Теоретичні положення, практичні напрацювання, викладені в дисертації, *можуть використовуватися* педагогічними працівниками, які беруть участь у навчально-виховному процесі педагогічних освітніх закладів II-IV рівнів акредитації, у системі перепідготовки педагогічних працівників, під час написання посібників, курсових, магістерських і дипломних робіт.

Особистий внесок дисертантки в публікаціях, написаних у співавторстві, полягає в уточненні суті педагогічної толерантності й обґрунтуванні технології її виховання в майбутніх учителів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки, результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (2008-2011 рр.), під час виступів на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях «Настоящи изследвания – 2009» (Софія, 2009), «Розвиток освіти в умовах поліетнічного регіону» (Ялта, 2009), «Якість вищої освіти та проблеми підготовки фахівців у вищій школі» (Одеса, 2009), «Філологія і освітній процес: XXI століття» (Одеса, 2010), «Сучасні аспекти виховання студентської молоді» (Харків 2009), «Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі» (Харків 2010), «Arkikované vědecké novinky – 2011» (Прага, 2011); на науковій конференції викладачів, докторантів і аспірантів кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, 2010), на засіданні школи-семінару «Сучасні підходи до навчання іноземної мови: шляхи інтеграції школи та ВНЗ» (Харків, 2011).

Вірогідність результатів дослідження забезпечено застосуванням комплексу методів, адекватних об'єкту, предмету, меті й завданням дослідження; репрезентативністю вибірки для експериментальної роботи; упровадженням результатів дослідження у практику вищих педагогічних навчальних закладів.

Публікації. За темою дослідження опубліковано 12 наукових і науково-методичних праць, із них – 6 статей у провідних фахових виданнях (4 – одноосібних), 6 тез у матеріалах наукових конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел. У тексті міститься 20 таблиць (на 11 сторінках), 3 рисунки. Загальний обсяг дисертації – 225 сторінок, із них основного тексту – 170 сторінок. Список використаних джерел містить 283 найменування, з-поміж яких 8 - іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми та її актуальність, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу, методи наукового дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію й упровадження отриманих результатів.

У першому розділі **«Теоретичні питання виховання педагогічної толерантності майбутніх учителів на основі аксіологічного підходу»** визначено суть понять «толерантність» і «педагогічна толерантність», обґрунтовано педагогічні цінності як теоретичну основу виховання педагогічної толерантності майбутніх учителів, її структурні компоненти, способи забезпечення гуманістичної смислово-ціннісної орієнтації педагогічного процесу, технологію виховання цієї толерантності у студентів на основі аксіологічного підходу.

У процесі проведення дослідження встановлено, що думки про важливість виховання терпимого, шанобливого ставлення людини до інших людей висловлювали ще стародавні мислителі (Демокрит, Аристотель, Марк Аврелій Антоній та інші). Однак, незважаючи на давню історію розвитку ідеї толерантності, сам термін *tolerance*, як стверджує А. Доза, уперше було використано, відповідно до одних джерел, у 1361 р., відповідно до інших – тільки в XV ст. у значенні «витривалість», «здатність витримувати біль».

Сучасними філософами, психологами поняття «толерантність» використовується в таких основних значеннях: як визнання права особистості на прояв свого «Я» та прагнення інших людей порозумітися з нею (В. Лекторський); як терпимість однієї людини до іншої, якщо вона навіть не поділяє її погляди, смаки, вчинки, стиль поведінки, спосіб життя тощо (В. Петрицький); як норма, що підсилює впорядкованість соціальної взаємодії й регулює взаємовідносини в суспільстві; як певна життєва позиція особистості, основу якої становлять повага до інших людей, визнання іншого суб'єкта як безумовної цінності (О. Асмолов). У педагогічних працях (І. Бех, І. Пчелінцева, О. Савченко та інші) поняття «толерантність» розглядається як готовність особистості сприймати та приймати інших людей з усіма їхніми характерними якостями й властивостями, взаємодіяти з ними на засадах взаємоповаги й злагоди.

Не існує єдиного підходу в науковців і до визначення поняття «педагогічна толерантність». Так, наприклад, у різних працях під цим поняттям розуміється: необхідна для реалізації особистісно-орієнтованого

освітнього процесу професійна здатність учителя встановлювати діалогічні відносини з суб'єктами освіти, які суттєво відрізняються від нього за певними ознаками (В. Чернявська); здатність учителя зрозуміти, визнати й прийняти учня таким, яким він є, тобто як носія інших цінностей, логіки мислення й форм поведінки (М. Перепеліцина, Б. Ахметова); інтегративна якість особистості вчителя, ідеал міжособистісних відносин «учитель – учень», значущість якого зумовлено, з одного боку, конфліктністю освітньої системи, де толерантність може виступати інструментом попередження й вирішення конфлікту, а з іншого боку – інтеграцією країн у світову спільноту, що актуалізує важливість діалогу на основі прийняття, поваги й толерантності (Н. Ліпатова); здатність педагога конструювати рівноправні відносини з іншими учасниками освітнього процесу (О. Богданова).

У контексті проведеного дослідження педагогічна толерантність розглядається як професійно значуща інтегративна якість учителя, що забезпечує його здатність установлювати діалогічні відносини з усіма учасниками педагогічного процесу (учнями, їхніми батьками, учителями, адміністрацією школи) на основі прояву поваги до їхніх думок, цінностей та інших особистісних відмінностей.

На підставі аналізу праць (В. Гриньова, І. Ісаєв та інші) з досліджуваної проблеми обґрунтовано педагогічні цінності (цілі-цінності, знання-цінності, уміння-цінності, відносини-цінності, якості-цінності) як теоретичну основу виховання педагогічної толерантності майбутніх учителів, а також її структуру, яку представлено як сукупність аналогічних складників.

Так, цілі-цінності як перший складник цієї структури передбачають: визначення майбутнім учителем цілей діяльності на основі усвідомлення самоцінності кожної особистості, її права на прояв індивідуальних особливостей, інтересів, потреб і прагнень; сформованість мотивації до розвитку шанобливого ставлення до чужих ідей, поглядів; наявність прагнення до саморозвитку з позиції толерантності; включення педагогічної толерантності до системи індивідуальних цінностей.

Знання-цінності педагогічної толерантності проявляються у студента в таких знаннях:

- про феномен педагогічної толерантності, її особливості й межі прояву;
- про права людини, цінність ненасилля, механізми розбудови відносин з іншими людьми на засадах ідей співробітництва;
- правил етикету та педагогічного спілкування.

Уміння-цінності в зазначеній структурі педагогічної толерантності представлені групами вмій, відображених у таблиці 1.

Відносини-цінності у структурі педагогічної толерантності пов'язані зі сформованістю в майбутніх учителів відповідних відносин з іншими учасниками навчально-виховного процесу на основі прояву поваги, емпатії, емоційної стійкості, урівноваженості, інтелектуальної гнучкості, здатності до ідентифікації (уявлення себе на місці іншої людини) і децентралізації (прийняття позиції опонента).

**Групи вмінь як структурний компонент педагогічної толерантності
майбутнього вчителя**

Групи вмінь	Зміст
Рефлексивні	уміння адекватно оцінювати наявну педагогічну ситуацію й самовизначитися в ній, гнучко реагувати на будь-які її зміни, проводити самоаналіз, самооцінювання, самоконтроль своєї поведінки з позиції гуманістичної педагогіки й за необхідності своєчасно вносити до неї необхідні корективи тощо
Емоційно-вольові	уміння стримувати прояви негативних емоцій щодо суб'єкта педагогічного впливу та його індивідуальних проявів, здатність налаштуватися на позитивне сприйняття й прийняття чужих ідей, поглядів, цінностей, які суттєво відрізняються від власних переконань, тощо
Перцептивно-комунікативні	уміння сприймати й адекватно інтерпретувати інформацію, отриману від партнера по спілкуванню, глибоко проникати у внутрішній світ вихованця, уявно ставити себе на його місце, демонструвати співрозмовнику розуміння, співпереживання й співчуття тощо
Асертивно-організаційні	уміння відкрито демонструвати й за необхідності відстоювати свою позицію з повагою до почуттів, прав і думок іншої особистості, розбудовувати ефективну взаємодію з опонентами, досягати консенсусів і компромісів під час відпрацювання загального рішення, запобігати конфліктним ситуаціям, а за необхідності своєчасно їх розв'язувати тощо

Якості-цінності передбачають наявність у студента таких особистісних якостей, як щирість, доброзичливість, тактовність, емпатія тощо.

Сформульовані теоретичні положення стали передумовою для обґрунтування технології виховання педагогічної толерантності майбутніх учителів на основі аксіологічного підходу, яка включає мотиваційно-ціннісний, змістово-процесуальний та особистісно-поведінковий етапи (рис. 1 на с. 9).

У другому розділі «**Експериментальна перевірка технології виховання педагогічної толерантності студентів на основі аксіологічного підходу**» розглянуто загальні питання організації та проведення педагогічного експерименту, проаналізовано його результати.

Для перевірки правильності висунутого у процесі дослідження припущення було проведено педагогічний експеримент, який проводився у 2008-2011 рр. зі студентами 2-4 курсів історичного факультету, українського мовно-літературного факультету імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди та факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Для участі в експерименті було відібрано експериментальну (129 студентів) і контрольну (134 студенти) групи.

Для діагностики отриманих результатів на констатувальному етапі експерименту було уточнено критерії рівнів вихованості в майбутніх учителів

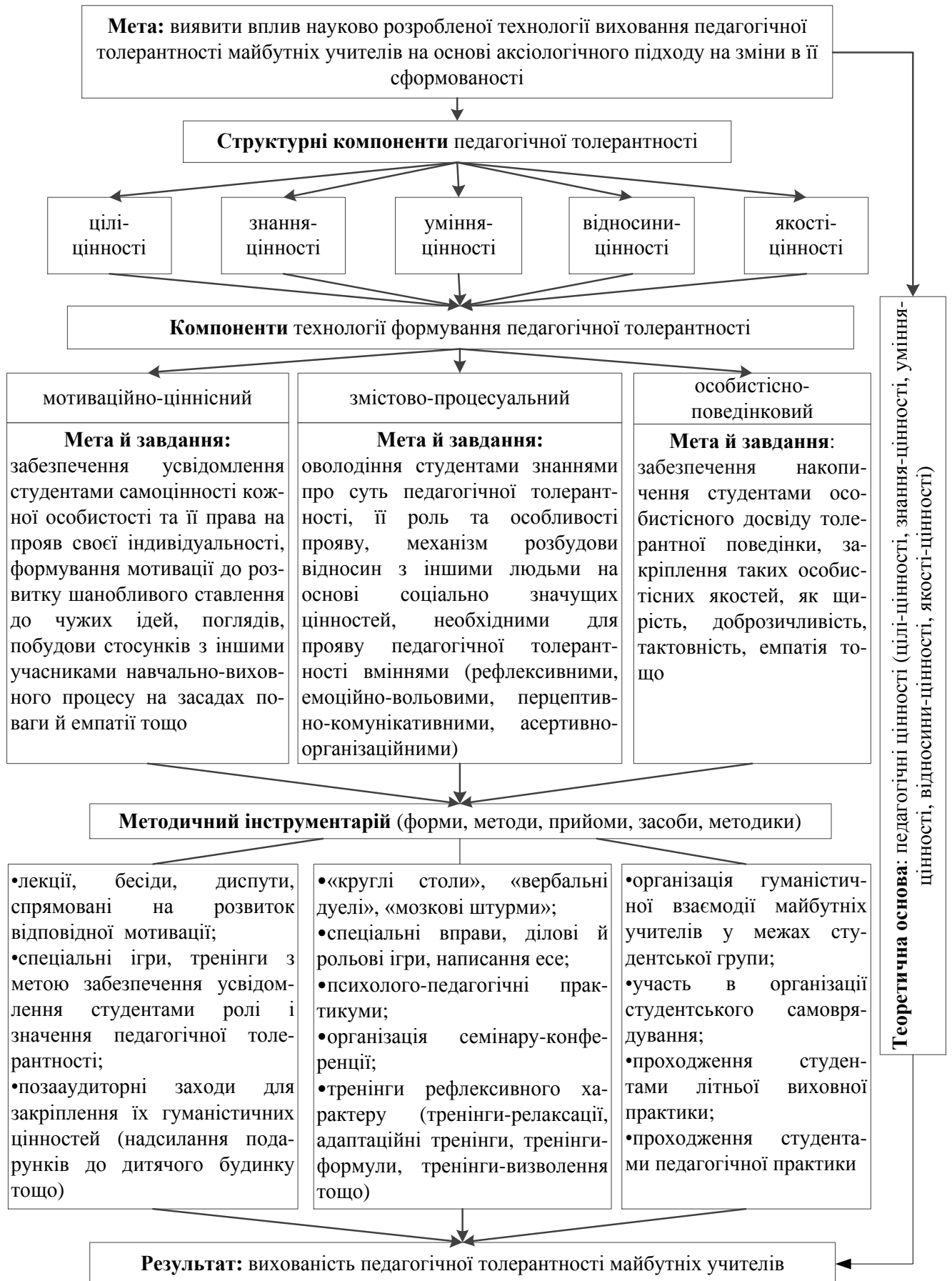

Рис. 1 Технологія виховання педагогічної толерантності майбутніх учителів на основі аксіологічного підходу

педагогічної толерантності: 1) характер прояву вмінь формулювати цілі-цінності на основі гуманістичних аксіологічних положень; 2) характер прояву знань-цінностей як основи толерантної поведінки; 3) рівень сформованості вмінь-цінностей, що забезпечують прояв педагогічної толерантності; 4) характер прояву майбутніми вчителями необхідних для толерантної поведінки особистісних якостей-цінностей.

Як свідчить аналіз даних за визначеними критеріями, а також узагальнені результати діагностування стану вихованості педагогічної толерантності у студентів експериментальної й контрольної груп, суттєвих відмінностей між ними не виявлено, що є необхідною вимогою для забезпечення чистоти експерименту.

Метою формувального етапу експерименту була перевірка розробленої технології виховання педагогічної толерантності майбутніх учителів на основі аксіологічного підходу. Ця технологія впроваджувалася у процесі вивчення студентами комплексу психологічних і педагогічних дисциплін («Вікова психологія», «Педагогічна психологія», «Педагогіка», «Педагогічна майстерність», «Основи виховної роботи у школі» тощо), окремих тем із філософії й культурології, а також під час проведення позааудиторної виховної роботи. Крім цього, для студентів було організовано семінар-конференцію на тему «Виховання педагогічної толерантності особистості на основі аксіологічного підходу».

Під час упровадження першого, *мотиваційно-ціннісного* компонента технології значна увага викладачів приділялась ознайомленню студентів зі специфікою майбутньої професійної діяльності, з вимогами, які вона висуває до підготовки вчителя, розкриттю суті, ролі й місця педагогічної толерантності у професійній діяльності вчителя, формулюванню її цілей на основі гуманістичних аксіологічних положень, стимулюванню у студентів розвитку прагнення оволодіння нею. Зокрема зі студентами проводилися бесіди відповідної тематики («Роль педагогічної толерантності в роботі вчителя», «Мій ідеал педагога», «Кого я вважаю для себе прикладом толерантного педагога?» тощо), організовувалися відповідні дискусії й диспути, наприклад на теми «Чи можна вважати терпимість і толерантність тотожними поняттями?», «Чи може інтолерантний учитель успішно розбудувати особистісно-зорієнтовану взаємодію?» тощо.

З урахуванням рекомендацій науковців (Б. Ананьєв, Л. Божович, О. Леонтьєв, А. Маркова та інші) виконання поставлених на цьому етапі завдань здійснювалося на основі розбудови сприятливої психологічної атмосфери в аудиторії, урахування індивідуальних інтересів, потреб, життєвих цілей кожного студента, що забезпечувалося передусім через спонукання майбутніх учителів до шанобливого ставлення до чужих ідей, поглядів, побудови стосунків з іншими учасниками навчально-виховного процесу на засадах взаємоповаги та взаємодопомоги, надання їм права певного вибору форм і режиму навчальної діяльності.

Значне місце у виховній роботі зі студентами відводилося формуванню в них соціально значущих педагогічних цінностей, які є підґрунтям для відпрацювання толерантної поведінки. З цією метою проводилися міні-лекції на теми: «Організація педагогічної взаємодії на основі ідей педагогіки співробітництва», «Розробка програми самовиховання з метою формування педагогічної толерантності» тощо. Також на цьому етапі майбутні вчителі залучалися до спеціальних вправ, ігор, тренінгів («Приймач», «Фантазія», «Перешкода» тощо), які стимулювали подальший розвиток їхніх мотивів і цінностей толерантної поведінки. Крім цього, студенти брали участь у спеціальних іграх, тренінгах, які допомагали їм усвідомити переваги толерантної поведінки.

Реалізація першого компонента технології дозволяла створити оптимальні передумови для розкриття внутрішнього світу студентів, здійснення взаємообміну між ними та їхнього взаємозбагачення ідеями, переживаннями й цінностями, що було необхідною передумовою для засвоєння ідей педагогічної толерантності.

Для формування у процесі впровадження другого, *змістово-процесуального* компонента технології мало місце оволодіння студентами знаннями та вміннями, які забезпечують прояв педагогічної толерантності. З цією метою викладачі зокрема спрямовували активні зусилля на опанування студентами знань про положення міжнародних документів, які регулюють і гарантують збереження права людини, про суть педагогічної толерантності та способи її прояву, на засвоєння ними інформації про необхідність подолання егоцентризму, на їх ознайомлення зі стратегіями спілкування на основі взаємоповаги, способами попередження конфліктів і ефективними стратегіями виходу з конфліктів, на формування в них уявлень про особливості прояву педагогічної толерантності та її межі, про важливість недопущення надмірного конформізму у спілкуванні тощо.

Для формування у студентів необхідних для прояву толерантної поведінки знань і уявлень використовувалися такі методи й форми виховної роботи, як «круглі столи», «вербальні дуелі», «мозкові штурми», написання есе тощо. Так, наприклад, у межах «круглого столу» майбутні вчителі колективно обговорювали основні положення провідних міжнародних і державних документів, які регламентують взаємовідносини між людьми, у тому числі «Загальної декларації прав людини», «Декларації принципів толерантності», «Конвенції про права дитини», «Конституції України», Закону України «Про освіту», «Національної доктрини розвитку освіти» тощо. Знання цих положень вони закріплювали на семінарських і практичних заняттях з вищезазначених дисциплін.

Важливе місце займала також виховна робота, спрямована на оволодіння майбутніми вчителями знаннями та вміннями формулювати цілі-цінності діяльності на основі гуманістичних аксіологічних положень. Для цього студентам читалися відповідні міні-лекції, проводилися бесіди («Мета як головний орієнтир педагогічної діяльності», «Механізми формування

мети педагогічної діяльності на основі гуманістичних орієнтирів» тощо). Студенти також залучалися до участі в рольових іграх, розв'язання проблемних виховних ситуацій («Запізнення», «Прогул уроку» тощо).

Особлива увага викладачів приділялася формуванню у студентів необхідних для прояву педагогічної толерантності груп умінь: рефлексивних, емоційно-вольових, перцептивно-комунікативних, асертивно-організаційних. Наприклад, з метою розвитку рефлексивних умінь студенти залучалися до виконання ігор-вправ «Самопрезентація», «Самокритика», «Бартер», до участі в рефлексивних тренінгах. Для формування емоційно-вольових умінь студентів використовувалися вправи «Ти вчинив просто чудово!», тренінги «Передай емоцію» тощо; перцептивно-комунікативних умінь – ігри «Пригадай іншого», «Асоціації», «Дзеркало», тренінги «Ми з тобою схожі», «Ми з тобою не схожі» тощо; асертивно-організаційних умінь – вправи «Перешкода», «Організуй роботу групи», тренінг «Переконай у своїй правоті» тощо.

Реалізація *особистісно-поведінкового* компонента технології забезпечувала накопичення студентами особистісного досвіду толерантної поведінки на основі гуманістичних цінностей, закріплення таких особистісних якостей, як щирість, доброзичливість, тактовність, емпатія тощо.

Із цією метою викладачі приділяли значну увагу організації гуманістичної взаємодії майбутніх учителів у межах студентської групи, що привчало їх постійно контролювати свої слова й дії у світлі ідей педагогіки толерантності, шанобливо ставитися один до одного. Студенти також залучалися до участі в організації студентського самоврядування (робота студентського профкому, студентського деканату, організація спортивно-масової роботи й дозвілля студентів тощо), що вимагало від них прояву толерантної поведінки у спілкуванні з різними людьми.

Крім цього, викладачі, керівники дитячих оздоровчих таборів спонукали майбутніх учителів до накопичення ними досвіду толерантної поведінки під час проходження літньої виховної практики. Працюючи в таборах вихователями, студенти організовували виховну й оздоровчу роботу з дітьми, надавали їм допомогу у вирішенні їхніх побутових, психологічних та інших проблем. У свою чергу це вимагало від майбутніх педагогів на практиці проявляти щирість, доброту, турботливість, доброзичливість, тактовність, емпатію, вміння знаходити контакт із кожною дитиною. Пізніше студенти збагачували свій досвід толерантної поведінки під час проходження педагогічної практики у школах, де передбачалося проведення уроків і різних видів позаурочної навчально-виховної роботи зі школярами, а також установа конструктивних ділових стосунків з усіма учасниками педагогічного процесу (учнями, їхніми батьками, учителями, адміністрацією школи).

Узагальнені дані за всіма критеріями та показниками відображено в таблиці 2.

Таблиця 2

Результати експериментальної роботи (приріст у %)

Критерії, показники (рівні, характер виявлення) вихованості у студентів педагогічної толерантності	Групи	
	Е (129 студ.)	К (134 студ.)
1	2	3
1. Характер прояву студентом умінь формулювати цілі-цінності на основі гуманістичних аксіологічних положень:		
• практично завжди чітко формулює такі цілі	+33,1	+5,1
• ситуативно, у певних обставинах формулює цілі діяльності	-3,5	-0,3
• майже не вміє формулювати такі цілі	-29,6	-4,8
2. Стан сформованості відносин-цінностей з учасниками педагогічної взаємодії:		
• позитивно-активний (студент сприймає кожну людину як найвищу цінність і готовий до розбудови гуманних і шанобливих стосунків із нею)	+18,9	+3,6
• позитивно-пасивний (студент у цілому усвідомлює самоцінність кожної людини, однак прагнення розбудовувати гуманні відносини з нею проявляє епізодично)	+0,2	-0,4
• виконавчо-індиферентні (студент не сприймає людину як найвищу цінність, не прагне розбудовувати з нею гуманістичні відносини)	-19,1	-3,2
3. Характер прояву студентом знань-цінностей як основи толерантної поведінки:		
• знання повні й системні	+20,3	+3,2
• володіє окремими групами знань	-4,9	+4,0
• не встановлює взаємозв'язків між різними педагогічними явищами, подіями	-15,4	-7,2
4. Рівень сформованості умінь-цінностей, що забезпечують прояв педагогічної толерантності:		
✓ <i>рефлексивних:</i>		
• високий (уміє адекватно оцінити наявну педагогічну ситуацію й самовизначитися в ній, здійснює самоаналіз і самоконтроль власної поведінки)	+12,7	+3,2
• достатній (не завжди вміє правильно оцінити наявну педагогічну обстановку та забезпечити її своєчасне коригування)	+9,4	+4,0
• низький (не вміє здійснювати об'єктивний самоаналіз власної поведінки, контролювати й гальмувати негативні реакції на слова та дії опонентів)	-22,1	-7,2
✓ <i>емоційно-вольових:</i>		
• високий (уміє стримувати прояви негативних емоцій у взаємодії з суб'єктом педагогічного впливу, сприймати та приймати ідеї, погляди, цінності, які він не поділяє);	+14,0	+4,0
• достатній (у більшості випадків стримує негативні емоції під час спілкування, але не завжди здатний сприйняти та прийняти чужі для нього переконання, інтереси й цінності);	+9,7	+4,1
• низький (нездатний стримувати прояви негативних емоцій у взаємодії з іншими людьми, негативно реагує на ідеї, погляди, цінності, які він не поділяє);	-23,7	-8,1

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>перцептивно-комунікативних:</i> <ul style="list-style-type: none"> • високий (здатний сприймати й адекватно інтерпретувати інформацію співрозмовника, ставити себе на його місце); • достатній (має певні труднощі у спілкуванні з учасниками педагогічної взаємодії, не завжди може їх зрозуміти, підтримати психологічний контакт); • низький (нездатний уважно сприймати інформацію від партнера, розкривати внутрішній світ дитини, ставити себе на її місце) ✓ <i>асертивно-організаційних:</i> <ul style="list-style-type: none"> • високий (уміє відкрито демонструвати й за необхідності відстоювати свою позицію з повагою до почуттів, прав і думок іншої особистості, організовувати ефективну взаємодію зі своїми опонентами, запобігати конфліктним ситуаціям); • достатній (у більшості випадків може відстояти свою позицію на основі прояву толерантності до інших думок і поглядів, не завжди вміє організувати взаємодію з іншими людьми та своєчасно запобігти конфліктним ситуаціям); • низький (нездатний у толерантній формі відстоювати свою точку зору з наведенням переконливих аргументів, відчуває суттєві проблеми під час організації взаємодії з іншими учасниками педагогічної взаємодії, нездатний досягати консенсусів і компромісів) 		
5. Характер прояву майбутніми вчителями необхідних для толерантної поведінки особистісних якостей-цінностей (щирість, доброзичливість, тактовність, емпатія тощо):		
• стійкий	+17,9	+4,6
• епізодичний	-14,8	-2,7
• практично не проявляється	-3,1	-1,9

Як свідчать наведені в таблиці дані, за всіма визначеними критеріями й показниками у студентів, які входили до складу експериментальної групи, зафіксовано більш суттєві позитивні зміни в рівнях вихованості педагогічної толерантності, ніж у студентів контрольної групи, що дає підстави для висновку про підтвердження висунутої гіпотези. Вірогідність результатів експериментальної роботи доведена засобами математичної статистики за допомогою критерію Пірсона.

Результати проведеного дослідження підтвердили основні теоретичні положення дисертації й дають підстави для низки **висновків**:

1. З'ясовано суть поняття «толерантність» як готовності особистості сприймати та приймати інших людей з усіма їхніми характерними якостями й властивостями, взаємодіяти з ними на засадах взаємоповаги й злагоди, а також поняття «педагогічна толерантність» як професійно значущої інтегративної якості вчителя, що забезпечує його здатність установлювати діалогічні відносини з усіма учасниками педагогічної взаємодії (учнями,

їхніми батьками, учителями, адміністрацією школи) на основі прояву поваги до їхніх думок, цінностей та інших особистісних відмінностей.

2. Обґрунтовано структуру педагогічної толерантності майбутнього вчителя як сукупність таких складників: цілі-цінності (формулюються на основі усвідомлення студентами самоцінності кожної особистості, включення педагогічної толерантності до системи індивідуальних цінностей, наявності розвиненої мотивації до її засвоєння); знання-цінності (пов'язані з уявленнями особистості про суть педагогічної толерантності та про особливості її прояву); уміння-цінності (забезпечують дієвий аспект педагогічної толерантності); відносини-цінності (забезпечують гуманістичне ставлення до інших учасників педагогічної взаємодії); якості-цінності (сформованість таких професійно необхідних якостей, як щирість, доброзичливість, тактовність, емпатія тощо).

2.1. У дисертації обґрунтовано основні способи забезпечення гуманістичної смислово-ціннісної орієнтації педагогічного процесу (діалогічність взаємодії, відмова педагога від категоричних оцінок людей і їхніх окремих характеристик тощо).

3. Теоретично обґрунтовано трикомпонентну технологію виховання педагогічної толерантності у студентів на основі аксіологічного підходу, яка передбачає забезпечення усвідомлення студентами самоцінності кожної особистості, формування в них мотивації до розвитку шанобливого ставлення до кожної людини тощо, оволодіння студентами знаннями й уміннями, які визначають толерантну поведінку; накопичення студентами особистісного досвіду толерантної поведінки на основі гуманістичних цінностей, закріплення відповідних особистісних якостей.

Експериментальною перевіркою зазначеної технології у процесі виховання студентів доведена її ефективність. Так, в експериментальній групі кількість студентів із високим рівнем вихованості педагогічної толерантності збільшилася на 19,1 %, а в контрольній групі цей показник становить лише 5,1 %; водночас кількість студентів, у яких виявлено задовільний рівень вихованості цієї толерантності, зменшилася в експериментальній групі на 22,3 %, а в контрольній групі – на 5,9 %.

4. Уточнено критерії (характер прояву вмінь формулювати цілі-цінності на основі гуманістичних аксіологічних положень; характер прояву знань-цінностей як основи толерантної поведінки; рівень сформованості вмінь-цінностей, що забезпечують прояв педагогічної толерантності; характер прояву майбутніми вчителями необхідних для толерантної поведінки особистісних якостей-цінностей) та відповідні показники вихованості педагогічної толерантності у студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів визначеної проблеми. Перспективними для подальшого наукового пошуку є вивчення проблем підготовки вчителів до виховання толерантності в учнів різних вікових категорій, а також самовиховання студентами педагогічної толерантності.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

I. Статті в наукових фахових виданнях

1. Варенко Т. К. Аксіологічна толерантність як професійно-особистісна якість вчителя / Т. К. Варенко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова : зб. наук. праць. Серія № 13. Проблеми трудової та професійної підготовки. – К. : Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова, 2008. – Вип. 3. – С. 21-25.

2. Варенко Т. К. Аксіологічний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів / Т. К. Варенко, Н. О. Ткачова // Наука і освіта. – Одеса : Південно-науковий центр АПН України, 2009. – Спец. вип. № 7. – С. 212-215.

3. Варенко Т. К. Сутність і структура педагогічної толерантності майбутнього вчителя / Т. К. Варенко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова : зб. наук. праць. Серія № 13. Проблеми трудової та професійної підготовки. – К. : Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 6. – С. 52-56.

4. Варенко Т. К. Аксіологічний підхід та доцільність його реалізації в сучасній системі вищої педагогічної освіти / Т. К. Варенко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. праць. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2010. – Вип. № 11 (64). – С. 161-164.

5. Варенко Т. К. Досвід виховання толерантності в майбутніх учителів на засадах аксіологічного підходу / Т. К. Варенко, Н. О. Ткачова // Вісник Луганського нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка : зб. наук. праць. – Луганськ : Луганськ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2011. – № 59 (256). – С. 163-172.

6. Варенко Т. К. Аналіз результатів упровадження технології виховання педагогічної толерантності майбутніх учителів на основі аксіологічного підходу / Т. К. Варенко // Теорія та методика навчання та виховання : зб. наук. праць. – Харків : Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, 2011. – Вип. 28. – С. 22-28.

IV. Матеріали конференцій

7. Варенко Т. К. Про аксіологічну толерантність як принцип педагогічної взаємодії / Т. К. Варенко // Настоящи изследвания – 2009 : матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. (Софія, 17-25 січня 2009 р.). – Т. 7. Педагогічні науки. – Софія : Бял ГРАД-БГ, 2008. – С. 88-89.

8. Варенко Т. К. Аксіологічні засади виховання толерантності студентів ВНЗ / Т. К. Варенко // Сучасні аспекти виховання студентської молоді : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 19-20 березня 2009 р.). – Х. : Харк. нац. акад. міського господарства, 2009. – С. 15-16.

9. Варенко Т. К. Формування аксіологічної толерантності майбутніх учителів як важливої передумови розвитку шкільної освіти на засадах полікультурності / Т. К. Варенко // Розвиток освіти в умовах поліетнічного

регіону : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Ялта, 9-11 квітня 2009 р.). – Ялта : Кримськ. гуманіт. ун-т, 2009. – Вип. 5. – С. 78-81.

10. Варенко Т. К. Упровадження аксіологічного підходу у професійну підготовку майбутніх учителів / Т. К. Варенко, Н. О. Ткачова // Якість вищої освіти та проблеми підготовки фахівців у вищій школі : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 22-23 жовтня 2009 р.). – Одеса : Південноукр. держ. пед. ун-т імені К. Д. Ушинського, 2009. – С. 102-104.

11. Варенко Т. К. Деякі аспекти виховання педагогічної толерантності в майбутнього вчителя / Т. К. Варенко // Матер. наук. конф. викладачів, докторантів і аспірантів кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи (Харків, 15 червня 2010 р.). – Х. : Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, 2010. – С. 33-34.

12. Варенко Т. К. Про впровадження технології виховання педагогічної толерантності майбутніх учителів / Т. К. Варенко // «Arkičované vědecké novinky – 2011» : матер. VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Прага, 27 липня – 5 серпня 2011 р.). – Прага : Education and Science, 2011. – С.42-44.

АНОТАЦІЇ

Варенко Т. К. Виховання педагогічної толерантності майбутніх учителів на основі аксіологічного підходу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. – Харків, 2011.

Дисертація є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми виховання педагогічної толерантності майбутніх учителів на основі аксіологічного підходу.

У дисертації з'ясовано суть понять «толерантність» і «педагогічна толерантність». Обґрунтовано педагогічні цінності як теоретичну основу виховання педагогічної толерантності в майбутніх учителів, її структурні компоненти, основні способи забезпечення гуманістичної смислово-ціннісної орієнтації педагогічного процесу.

Теоретично обґрунтовано технологію виховання педагогічної толерантності майбутніх учителів на основі аксіологічного підходу, яка включає мотиваційно-ціннісний, змістово-процесуальний, особистісно-поведінковий компоненти. Експериментально доведена ефективність цієї технології.

Ключові слова: толерантність, педагогічна толерантність, аксіологічний підхід, технологія, майбутній учитель, виховання.

Варенко Т. К. Воспитание педагогической толерантности будущих учителей на основе аксиологического подхода. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. –

Харьковский национальный педагогический университет имени Г. С. Сковороды. – Харьков, 2011.

Диссертация является теоретико-экспериментальным исследованием проблемы воспитания педагогической толерантности будущих учителей на основе аксиологического подхода.

Определено, что толерантность – это готовность личности воспринимать и принимать других людей со всеми их качествами и свойствами, взаимодействовать с ними на основе взаимоуважения и согласия. В контексте исследования под педагогической толерантностью подразумевается профессионально значимое интегративное качество учителя, обеспечивающее его способность устанавливать диалогические отношения со всеми участниками педагогического взаимодействия (учащимися, их родителями, учителями, администрацией школы) на основе проявления уважения к их мнениям, ценностям и другим личностным отличиям.

На основе анализа научных работ (В. Гринева, И. Исаев и другие авторы) по исследуемой проблеме обоснованы педагогические ценности (цели-ценности, знания-ценности, умения-ценности, отношения-ценности, качества-ценности) как теоретическая основа воспитания педагогической толерантности будущих учителей, а также её структура, представленная как совокупность аналогичных составляющих.

Так, цели-ценности как первая составляющая этой структуры предусматривают: определение будущим учителем целей деятельности на основе осознания самооценности каждой личности, её права на проявление индивидуальных особенностей, интересов, потребностей и стремлений; сформированность мотивации в плане развития уважительного отношения к чужим идеям, взглядам; наличие стремления к саморазвитию с позиций толерантности; включение педагогической толерантности в систему индивидуальных ценностей. Знания-ценности педагогической толерантности проявляются в наличии у студента знаний о феномене педагогической толерантности, её особенностях и границах проявления, о правах человека, ценности ненасилия, о механизмах построения отношений с другими людьми на основе сотрудничества, а также в усвоении знаний о правилах этикета и педагогического общения.

Отношения-ценности в структуре педагогической толерантности связаны со сформированностью у будущих учителей соответствующих отношений с другими участниками учебно-воспитательного процесса на основе проявления эмоциональной стойкости, уравновешенности, интеллектуальной гибкости, способности к идентификации и децентрализации. Качества-ценности предусматривают наличие у студента таких личностных качеств, как искренность, доброжелательность, тактичность, эмпатия и др.

В диссертации обоснованы основные способы обеспечения гуманистической смыслово-ценностной ориентации педагогического

процесса (диалогичность взаимодействия, отказ педагога от категоричных оценок людей и их отдельных характеристик и т.д.).

Сформулированные теоретические положения стали предпосылкой для обоснования технологии воспитания педагогической толерантности будущих учителей на основе аксиологического подхода, которая включает такие компоненты: мотивационно-ценностный, направленный на обеспечение осознания студентами самооценности каждой личности, формирования у них мотивации в плане развития уважительного отношения к чужим идеям и взглядам, построения отношений с другими участниками учебно-воспитательного процесса на основе уважения и эмпатии; содержательно-процессуальный, предусматривающий овладение студентами необходимыми знаниями и умениями (рефлексивными, эмоционально-волевыми, перцептивно-коммуникативными, ассертивно-организационными); личностно-поведенческий, обеспечивающий накопление студентами личностного опыта на основе гуманистических ценностей, закрепления таких качеств, как искренность, доброжелательность, тактичность, эмпатия и др.

Для проверки сформулированного в процессе исследования предположения был проведён педагогический эксперимент, который проводился в 2008-2011 гг. со студентами 2-4 курсов исторического факультета, украинского языково-литературного факультета имени Г. Ф. Квитки-Основьяненко Харьковского национального педагогического университета имени Г. С. Сковороды и факультета иностранных языков Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина.

В диссертации уточнены критерии (характер проявления умений формулировать цели-ценности на основе гуманистических аксиологических положений; характер проявления знаний-ценностей как основы толерантного поведения; уровень сформированности умений-ценностей, обеспечивающих проявление педагогической толерантности; характер проявления будущими учителями необходимых для толерантного поведения личностных качеств-ценностей) и соответствующие показатели воспитанности педагогической толерантности у студентов высших педагогических учебных заведений.

Экспериментальной проверкой указанной технологии в учебно-воспитательном процессе высшего педагогического учебного заведения доказана её эффективность.

Проведённое исследование не исчерпывает всех аспектов поднятой проблемы. Перспективным для дальнейшего научного поиска является изучение проблемы подготовки учителей к воспитанию толерантности у учащихся разных возрастных категорий, а также проблемы самовоспитания студентами педагогической толерантности.

Ключевые слова: толерантность, педагогическая толерантность, аксиологический подход, технология, будущий учитель, воспитание.

Varenko T. K. Cultivating Pedagogical Tolerance in Teachers-to-be on the Basis of the Axiological Approach. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Pedagogical Sciences. Speciality 13.00.07 – Theory and Methodology of Education. – G. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, 2011.

The thesis is a theoretical and experimental research of the problem of cultivating pedagogical tolerance in teachers-to-be on the basis of the axiological approach.

The work defines the essence of the terms “tolerance” and “pedagogical tolerance”; determines the pedagogical values as a theoretical basis for cultivating pedagogical tolerance in teachers-to-be, its structural components, the main means of ensuring humanistic notion and value orientations of the pedagogical process.

The thesis theoretically grounds the technology of cultivating pedagogical tolerance in teachers-to-be on the basis of the axiological approach which comprises “motivation-value”, “content-procedural” and “personality-behavioral” components. It experimentally proves the efficiency of the introduced technology.

Keywords: tolerance, pedagogical tolerance, axiological approach, technology, teacher-to-be, cultivating.